

Dr. Rózsa Miklós

VÁROSI KÖZIGAZGATÁS KANIZSÁN 1690-ben*

Jegyzetek:

1] Kerecsényi Edit: Adatok Nagykanizsa településtörténetéhez a "Polgárok lajstroma (1745-18261" alapján. Zalai Gyűjtemény 8. Zalaegerszeg, 1978. 115.

2] Kanizsa város Tanácsának jegyzőkönyve 1690-1755. Thury György Múzeum Nagykanizsa. 72.2.1. ltsz. Továbbiakban: Tjkv.

3] Degré Alajos - Simonffy Emil (összeáll.): Zalamegyei Levéltár. A területi levéltárak fondjegyzékei 23. Magyar Országos Levéltár. Budapest, 1970. 19.

4) A jegyzőkönyvi kötet külső és belső ismertetőjelek szerinti irattani ismertetése: Dr. Rózsa Miklós: Kanizsa város Tanácsának bírói tevékenysége a török uralom megszűnése utáni évtizedben. Nagykanizsa, 1989. Gépírat a Nagykanizsai Honismereti Munkabizottság gyűjteményében. 1-147. old.; 6-12.

5) Mayer Theodor: Verwaltungsreform in Ungarn nach der Türkenzeit. Wien und Leipzig, 1911. 19; H.

Pálfy Ilona: A kamarai igazgatás bevezetése a töröktől visszafoglalt területeken. Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Budapest, 1937. 474-487., 477.

6) Instruction und Ordnung nach welcher unsere... in...Ofen Bestéibe Cameral Inspection...sich...zu verhalten hot. Közzétéve Bánrévy György: Az első hivatalos intézkedések a visszafoglalt Budán 1686-ban. Tanulmányok Budapest Múltjából (to vábbaikban TBMI V. Budapest, 1936. 242-270. függelékéént.

A törökök a felajánlott kapituláció alapján 1690. április 13-án átadták gróf Batthyány Ádám tábornoknak Kanizsa vára kulcsait. Attól kezdve, hogy a keresztény seregek bevonultak a vár falai közé, a katonaság lett az egyetlen jogszerű hatóság, amely a hatalmat gyakorolta. Kanizsának a kapitulációkor elvonult török megszállók és a hozzájuk szegődötteken, a renegátokon kívüli társadalmi a megszállás évtizedei alatt nem bénult meg és a hatalomnak a félhold uralmát szolgálók kezéből a keresztény katonaságra való átszállása után a város kontinuitásra utalóan élte életét.

A várról és a városról az április 13-át közvetlenül követő időből csak néhány, elsődlegesen katonai vonatkozású adat áll rendelkezésre. Későbbi forrásokból ismeretes és következtethető, hogy a helybeli népességhez a visszamaradt mintegy 200 törökön kívül olyan magyar, német és rác lakosok is tartoztak, akik már a török uralom idején is itt éltek. Ezek számáról adat nem maradt fenn. Ezért az eddigi kutatás eredményei csak annak megállapítására korlátozottak, hogy Kanizsának az 1690. évi felszabadításakor kevés lakosa volt.

Az 1690. április 13-a utáni források egyik legfontosabbika a városi tanács 1690. június 16-i alakuló üléséről szóló bejegyzéssel kezdődő tanácsi jegyzőkönyvi kötet. Ennek adatait alig hasznosították eddig a város történetének kutatói. Ugyanekkor 1690. évi tanácsi iratok hiányában e kötet nyújt legalább részleges lehetőséget a magunk elé tűzött cél megvalósítására, így Kanizsa török alóli felszabadulása utáni új tanácsa létrejöttének, szervezeti adottságainak, valamint a

felszabadulás évében kifejtett igazgatási tevékenysége ismertetésére.

A jegyzőkönyvi kötet azonos kéztől származó 1690. évi bejegyzései német nyelvűek, mégpedig olyan személytől származnak, aki a bajor-osztrák nyelvjárást beszélte. Egyrészt ennek illusztrálásaként, másrészt mert a jegyzőkönyvi kötetben használt szavak, kifejezések, nyelvi fordulatok megismerése hozzásegít a múlt minél objektívebb érzékeléséhez, a jegyzőkönyvekben rögzített tények, megnyilatkozások ismertetésénél zárójelben közöljük a jegyzőkönyvben használt szót, kifejezést. Ki, ill. milyen tisztséget viselő volt az, aki az 1690. évi bejegyzéseket a kötetbe beírta - nem tudható. Az megállapítható, a bejegyzésekből, hogy írójuk ismerte a latin nyelvet is, és következtethető, hogy járatos volt a jogban.

A töröktől visszafoglalt területek gazdasági és polgári megszervezését az uralkodó teljesen a bécsi Udvari Kamarára bízta. Egy 1684. évi udvari konferenciái döntés szerint a Győrtől, Komáromtól lefelé terjedő területet egészen Belgrádig, a Duna mindkét partján külön tartományként („provincia, seu principatus"-ként) budai központtal kellett igazgatni. A terület kamarai igazgatását Buda 1686. szeptember 2-i visszafoglalása után az ugyanebben az évben felállított és a bécsi udvari Kamarának alárendelt budai Kamarai Felügyelőség (Camarel-Inspection) látta el. Az ennek alárendeltségét, jogkörét, feladatait további intézkedésig megállapító hivatali utasítást az Udvari Kamara 1686. november 5-én adta ki. A felügyelőség 1690-ben átalakul kamarai adminisztrációvá.

* Első közzététele a Dunántúli településtörténete c. sorozat IX. kötetében. Szerk.: Solymosi László és Somfai Balázs. Veszprém, 1992., 113-120. old.

(*Ofnerische Camaral Adminisztration*) A Kanizsa török alóli felszabadítását követő időnek a kutatás jelenlegi állása szerint ismeretlen szakaszában, de biztos, hogy 1690. június 15-e előtt megkezdte működését a városban egy, a Kamara képviseletében eljáró császári bizottság. E császári bizottság által újonnan választott (*von der Khay/serlichen/ Comission neu erwölte*) bíró (*Richter*) és tanácsnokok [*Rhats Verwantli-chen*], akiknek száma 10 volt, 1690. június 16-án tartották első tanácsülését (*Rhats Session*).

A tanácsülésen felbontották és nyilvánosan felolvasták a tanácsnak átadott instrukciót [*uns zugesellte Istruction eröffnet und öffentlich abgelesen worde*]. Ez után a császári bizottság az iránti kérelemnek tett eleget, hogy a bíró és a tanács az instrukcióval összefüggésben szerintük szükséges néhány pontot megszerkesszen [*etliche puncta ver-fasset*] és átadjon. Ezekről a császári bizottság úgy nyilatkozott, hogy a rájuk vonatkozó válasz a folyó évi június 19-i keletű, lepecsételve átvett (és pontokba szedett) válasziratba foglalva a városi kancellárián az említett instrukció mellett található.

Az, hogy a császári bizottság az inst-rució felolvasása után eleget tett egy, az ülésen elhangzott kérelemnek, az annak ellenére igazolja a bizottságnak az ülésen való jelenlétét, hogy tagjainak neve a jelen levők jegyzőkönyvi felsorolásában nem szerepel. Az, hogy a június 1 ó-i ülésen törtéteknek a jegyzőkönyvbe vezetésekor egy június 19-i keletű irat átadását is megemlítette a jegyzőkönyvvezető, azt igazolja, hogy az ülésen törtéteknek a jegyzőkönyvi kötetbe jegyzésére nem az ülés napján, hanem utólag (emlékezet vagy feljegyzés alapján), mégpedig a császári bizottság június 19-i keletű válaszána átadása napján, vagy az után került sor.

A jegyzőkönyv szóban forgó bejegyzése arról tudósít, hogy Kanizsa török uralom utáni városi tanácsának már első ülése idején volt kancelláriája. Ez azt jelenti, hogy

a tanácsi munka végzése egyes feltételeinek kialakítására, ilyenként a kancellária létrehozására már a tanács első ülése előtt sor került. Ugyanakkor a kancelláriának már az alakuló ülés kori megléte magában rejti egy olyan feltevés lehetőségét is, hogy Kanizsán a császári bizottság által választott tanács alakuló ülése előtt is működött tanács. Lehet, hogy e tanács megléte és tevékenysége visszanyúlik a török uralom idejére. Hiszen ismeretes, hogy a török uralom alá került városokban a hatalmat gyakorlókkal szemben alárendelt helyzetbe került keresztény lakosság érdekeit a török által megtűrt városi tanács képviselte.

Felvetődik a kérdés, nem a szóban forgó instrukció volt-e az az 1690. június 15-i keletű szabályozás, amelyet dr. Szukits Nándor 1878-ban - elhibázottan! „Városképviseleti házszabályok”nak nevezve - azzal a tájékoztatással közöl, hogy a szöveg a „város okmánytárában” őrzött német nyelvű eredetinek a szövege.

A felvetődött kérdésre választ az irodalomban nem találunk. A válaszadáshoz elsődlegesen a szabályozás közzétett szövegének áttekintése kínálkozik. Abban a helyzetben vagyunk azonban, hogy a szabályozásnak 1932. évi adat szerint Zala vármegye levéltárában őrzött eredetijéről készült fordítás fényképmásolatban rendelkezésre áll. Ennek szövegét a Szukits által közölt német szöveggel egybevetve, elsőként öltük szembe, hogy az instrukció - várostörténeti szempontból éppen hogy igen fontos - 1.2.pontja a Szukits által közölt szövegből hiányzik. Az összehasonlítás további két megállapítást eredményezett. Az egyik: Szukits az instrukciónak az eredeti német szöveg szerinti pontjai közül egyeseket nem teljes terjedelmükben közölt. A másik, hogy a magyar fordítás nem egészen hűen tükrözi az eredeti szöveget. Az eltérések arra indítottak, hogy a szabályozást mind a közzétett német szöveg, mind a fordítás alapján áttekintsük.

7) Nagy István: Buda adóterhei a törököktől való visszafoglalástól a Rákóczi-szabadságharcig. TBM.XI. Budapest, 1956. 33-76.; 34. - Nagy István későbbi művében az átalakulás éveként 1691-et jelöl meg. Ezzel egyezik Ember Győző időmeghatározása. (Nagy István: A Magyar Kamara 1686-1848. Budapest, 1971. (továbbiakban: Nagy I. 1971.1 34: Ember Győző: Magyarország közigazgatása 1711-1765. levéltári Közlemények 1983. 1-2. sz. 25.)

8) Tjkv. 1. old.: A bíró jegyzőkönyvi kötet más helyein Stadtrichter. A tanácsnokok Rhats Herr-nek, Rhats Verwanger-nek, Rhats-Freindt-nek, s van amikor Juratusnak nevezve szerepelnek. (Tjkv.2., 11., 12., 14., 18., 19., 20., 21., 22., 26., 37 old.)

9) „...pontot megszerkesszen” tulajdonképpen azt jelenti, hogy a felmerült kérdéseket pontokba foglalja. A kamarai ügyintézéshez hoz zártartozott a kérdések pontokba foglalása. (L: fi. Pályf i.m.481 .old.) Ehhez igazodott a Kanizsán eljáró császári bizottság.

10) Jankovich Miklós: Buda város keresztény tanácsa a török hódoltság korában. TBM XIV. Budapest, 1961. 147-159.

11) Bátorfi Lajos: Adatok Zalamegye történetéhez I-V. Nagy-Kanizsa, 1876-1878.; V. 43-50.

12) A volt vármegyei levéltárban 1932-ben megvolt eredetét akkor a Nagykanizsa városról szóló iratokat tartalmazó iratcosmóban. A.A. jelzés alatt őrizték. A fordítást a várostörténeti jelentőségű további 5 irat fordításával együtt Zala vármegye alispánjának 22944/ni. 1931. sz. rendelkezésére dr. Fára József akkori vármegyei főlevéltárnok készítette és látta el 1932. július 18-i keletű hitelesítési záradékkal. A 6 fordításnak az 1932-ben adott „A Neo-Acquisti-ca-Commissio rendeletei a török iga alól felszabadított Nagykanizsa város újjraalapításáról 1690-1698” cím alatti gyűjteménye fénymásolatban megvan a nagykanizsai Városi Könyvtárban, mire Kiss Tivadar könyvtári főmunkatárs hívta fel a figyelmet, amiért e helyen is köszönetet mondok neki.

- A gyűjteményben levő iratok nem mindegyike a Neo-asquistica Commissio által kiadott rendeleti - Sem az eredeti iratok, sem a Fára által készített fordítás, amelyről a fénymásolatok készültek, napjainkban már nem voltak elérhetőek.

13) L. 5. és 7. sz. jegyzetet.

14) Mayeri. m. 19., Nagyi. 1971. 24.; Ember i. m. 25.

15) Babits Antal: A kamarai igazgatás Pécs városában 1686-1703. Pécs, 1937. 9., 12., 18.; Mayer i.m. 19. a ++/ alatti lapalji jegyzet.

16) Közli Bónis György: Pest-Budai hivatali utasítások a XVIII. században. Buda pest, 1974. 27-31.

A szabályozás bevezetőjéből következően ennek kibocsátója „A Dráva és Száva folyó menti magyarországi újszerzemények megvizsgálására és berendezésére kiküldött római császári és királyi bizottság”, címettje Kanizsa városának és várának bírja és tanácsa, *rendelgetése*, hogy számukra jól használható rendtartásul és megfelelő zsinórmértékül szolgáljon némely dolgokban követendő magatartásukhoz. A szabályozás *kiadásának helye és ideje*: Kanizsa, 1690. június 15. Az *aláírás helyén* csak ezt olvashatjuk, hogy „Ex Commisione Sacrae Caesare Regiae Maiestetis”.

Kanizsa török alóli felszabadulásakor a Győrtől, Komáromtól a Dráváig terjedő újszerzeményi terület a Budai Kamarai Felügyelőség (1690. július 13-tól Kamarai Adminisztráció) kamarai-gazdasági igazgatása alá tartozott. Csáktornyan működött a Magyar Királyi Kamarának a horvát ügyeket intéző szerve, a Csáktornyai Kamarai Adminisztráció, amelyre 1689-ben rábízták a Dráva-Száva-köze keleti részének, Alsó-Szlavóniának, mint újszerzeményi területnek (amely később a Szlavónia nevet kapta) a kamarai igazgatását. E területet illetően a Csáktornyai Kamarai Adminisztráció közvetlenül a bécsi Udvari Kamara fennhatósága alá tartozott s ekként kettős alárendeltségben volt.

A kamarai igazgatási szervek területi illetékességének illetén megoszása mellett felmerül a kérdés, hogy „A Dráva és Száva folyó menti magyarországi újszerzemények megvizsgálására és berendezésére kiküldött római császári és királyi bizottság”-ot mely szerv küldte ki, működése (illetékessége) a két folyó mentének milyen széles sávjára terjedt ki. A bizottság kiküldője közvetlenül a bécsi Udvari Kamara, vagy a területi illetékességénél fogva eljárni jogosult Budai Kamarai Inspektorátus, avagy - Kanizsának Csáktornyához közelebb fekvésénél fogva - a Csáktornyai Kamarai Adminisztráció volt-e? Ez utóbbinak lehetőségére gondolat az váltotta ki, hogy a Budai Kamarai Inspektorátus

területi illetékessége alá tartozó Pécssett, a városnak a török alól 1686. október 21-én történt felszabadítását követő első kamarai felderítő úton, 1687 nyarán az egyik résztvevő és az összeírást végzők egyike Nagy György László volt, aki 1686. május 7-től mint csáktornyai kamarai adminisztrátor működött. A felmerült kérdésre a válasz a feladatul kitűzött levéltári kutatástól, elsősorban a Budai Kamarai Adminisztráció levéltárának tanulmányozásától remélhető.

Az a tény, hogy a Dráva és Száva folyó menti magyarországi újszerzemények megvizsgálására és berendezésére kiküldött bizottság által a kanizsai városi bírónak és tanácsnak adott 1690. június 15-i keletű instrukcióval sok helyen még a fogalmazásban is megegyezik a Budai Kamarai Adminisztráció által Buda sz. kir. főváros polgármesterének és tanácsának 1696. január 23-i kelettel adott hivatali utasítás, arra enged következtetni, hogy a kanizsai instrukciót kibocsátó bizottság a Budai Kamarai Inspektorátus által kiküldött bizottság lehetett (vagy ha mégsem, akkor a két hivatali utasításnak azonos volt a szövegezője, avagy mindkettő közös minta alapján, esetleg a budai a 6 évvel korábbi keletű kanizsainak is az alapulvételével készült.)

A kanizsai bírónak és városi tanácsnak adott instrukció a tanács tagjait kötelező magatartási szabályokat, továbbá szervezeti és működési előírásokat, feladatmeghatározásokat, valamint ügyrendi szabályokat, de a tanács bíraskodási jogkörrel való felruházását, és ezzel kapcsolatos hatásköri szabályozást is tartalmaz. Ilyenként a szabályozás a mai fogalmak szerinti:

- szervezési jogszabály,
- szervezeti és működési szabályzat és
- testületi ügyrendi szabályzat

tartalmi elemeinek egyes részeit öleli fel. Mint ilyen, a korai abszolutizmus idejétől rendszeresen használt hivatali utasításnak az a változata, amely nem valamely tisztséget, hivatalt

betöltő, vagy valamely megbízás teljesítésére kötelezett személy jogkörét és feladatait határozza meg, hanem egy testület működését szabályozza.

Az instrukcióban foglalt rendelkezések közül 7-nek az érvényesülésével találkozunk a tanácsi jegyzőkönyvi kötetnek az 1690. évből az alakuló ülés után még hátra maradt 6 hónapja alatti bejegyzéseiben. Ezek:

- a bírói joghatóságnak a tanácsra ruházásáról szóló és a bírói jogkört szabályozó 5. pontbeli,
- az illeték- és díjszedési jogot adó 7. pontbeli rendelkezés,
- a tűzvédelmi előírásokat tartalmazó 8-11. pontbeli rendelkezésekben említett,
- a tűzvédelmi biztosi tevékenységről szóló 9. pontbeli,
- az éjjeliőrök alkalmazását előíró 11. pontbeli rendelkezés,
- az osztrák mértékek használatát előíró 14. pontbeli rendelkezés,
- a polgárrá válás feltételét és a polgárrá válás ügyében a tanácsot terhelő kötelezettséget megállapító 12. és 15. pont szerinti rendelkezés, amelyekből fakad a polgári jogállás megszüntetését is magában foglaló jogkör.

Annak alapján, hogy az instrukció

- kibocsátója az abban megnevezett bizottság,
- keletje egy nappal korábbi, mint az új tanács alakuló ülésének napja,
- rendelkezéseinek érvényesülésével a tanács 1690. évi működéséről adatokat megőrkítő jegyzőkönyvi kötet bejegyzéseiben találkozunk,

arra a meggyőződésre jutottunk, hogy az alakuló ülés jegyzőkönyvében az ülésen felolvasottként említett instrukció a szóban forgó, tehát a korábban levéltárban őrzött és Szukits által némi kihagyással közzétett szabályozás. Meggyőződésünkben megerősít, hogy a jegyzőkönyvben június 19-én átvettként és a városi kancellárián az instrukció

mellett találhatóként említett választ az instrukciónak a volt vármegyei levéltárban őrzött példánya mellett, azzal azonos iratcsomóban őrizték. Az instrukcióval egyidejűleg az is lefordításra került.

A válaszirat ugyanattól a bizottságtól származó irat, amely az instrukciót adta ki, és tartalmánál fogva az instrukció kiegészítése.

A válaszirat 12. pontja az instrukció 6. pontjának a tanács és a katonai parancsnok közötti viszonyt szabályozó rendelkezését egészíti ki azzal, hogy a köztük a jogállásuknál fogva felmerülő kérdésekkel az Udvarhoz kell fordulni, s annak válaszáig e kérdés felmerüléskori állapotot kell fenntartani.

A válaszirat befejezése az instrukció 12. pontjának végrehajtásához ad eligazítást, amikor úgy rendelkezik, hogy a háborús tisztek nem minősülnek polgárnak.

A válaszirat szerinti intézkedések és rendelkezések között van olyan, amelyen alapuló tanácsi intézkedésre az 1690. évben sor került. Ilyen:

- az 1. pontba foglalt közlés, melyből arról értesülünk, hogy 1690. június 19-e előtt is működött Kanizsán harmincadhivatal, másrészt, hogy számolni lehetett *jövöbeli* városi írnokkal;
- a 2. pontba foglalt intézkedés, amely szerint a bizottság adott a városi tanácsnak:
- a város körül fekvő malmokat,
- a területén fekvő erdőségekből „egy jó részt a jogokkal együtt”,
- ispotály céljára szolgáló ingatlant a hozzá tartozó földekkel;
- a válaszirat befejezésében írt közlés, hogy
- a húsarak megállapítása a városi tanácsra tartozik, és hogy
- a háborús tisztek nem polgárok, és meg kell szüntetni az összes polgári kiváltságaikat.

A tanács alakuló üléséről készült jegyzőkönyvi bejegyzés arról is tudósít, hogy

17) A fordítás a 12. sz. jegyzetben említett gyűjteménynek egyik darabja. E fordítás fénymásolatát is őrizi a Nagykanizsai Városi Könyvtár.

elosztattak a köztisztviselők (*sind die officia publica aufgatheih*). Ezt követi a határozat arról, hogy az egyes köztisztviselőket melyik tanácsnoknak vagy más személynek kell majd ellátnia. A felosztás a *tanácsra háruló feladatok végzéséhez szükséges munkának a tanács tagjai közötti megosztása. E munkamegosztásból látszik megállapíthatónak Kanizsa török alóli felszabadítása utáni tanácsai igazgatásának szervezeti felépítése.*

A városi tanácsra hárult feladatokat

- a városi kancellária [*Statt Canzlei*],
 - a városi kamarai hivatal [*Statt Camer*],
 - egy-egy tanácsnok,
 - valamely polgárjoggal rendelkező vagy más személy:
 - mint megbízott vagy
 - mint kirendelt
 - látta el.
 - A Kancellária vezetéséről nincs rendelkezés (és a későbbi jegyzőkönyvi bejegyzésekben sincs nyom).
 - A városi kamarai hivatalt vezetni (*die Statt Camer fiehren*),
 - az építkezéssel kapcsolatos tisztséget viselni (*das Pauamt tragen*), és
 - a malmokkal kapcsolatos tisztséget ellátni (*das Mihlamt versehen*)
- a jegyzőkönyvben megnevezett egy-egy tanácsnoknak kellett;
- az erdők feletti felügyelet ugyanez a tanácsnoké lett (*über die Waldung soll die Inspection habén*), aki az építkezésekkel kapcsolatos tisztséget kapta,
 - a földekkel és elhatárolásukkal foglalkozás (*die Veldt Incumbenz und Vermarckhung*), szintén a jegyzőkönyvben név szerint megnevezett (más) tanácsnoké lett;
 - a jövőben megépítendőként említett ispotály feletti felügyeletet az ugyancsak név szerint megnevezett két tanácsnoknak együttesen kell ellátnia (*die Obsichtyber Kunftig er-pawenden Spital soll tragen*),
 - a kémények megvizsgálásával és az ezek feletti felügyelettel a tanács megbízott (*der Visiterung der Rauchfang und Aufsicht*

derselben ist Committiert) a Várban két és a Külvárosban két, név szerint megnevezett polgárt, akiket tűzbiztosoknak (*Feuer Committsarien*) nevezték,

a verekedések és veszekedések megszüntetésére és megakadályozására a Várban egy és a Külvárosban egy név szerint megnevezett személyt rendeltek ki (*sind bestellt*).

Ezek szerint a 10 tanácsnok közül 3-nak volt saját ügyköre, míg két fő ilyen nem rendelkezett. Köztisztviselőt kapott továbbá: polgárjoggal rendelkező 4 személy, és polgárként nem említett 2 személy.

Az 1690. év 16 különböző napján történekről szóló bejegyzések közül 5-nek a szövegéből állapítható meg, hogy azok tanácsüléseken *Rhats Session, in pleno Senatu, in pleno consilio*) készült jegyzőkönyvek, tanácsülésként jegyzőkönyvezték azt az ílést is, amelyen nem volt jelen a tanács valamennyi tagja, hanem csak a városbíró, valamint 5 tanácsnok.

Belső szervezeti intézkedésként jön gyelembé az alakuló ülés után 11 nappal, június 27-én tett az az intézkedés, amely izerint valaki tanácsszolgának (*Rhats Dieler*) felvételét.²¹ Az 1690. július 24-i bejegyzések egyike szerint volt még egy tanácsszolga. A jegyzőkönyvi kötetben azonban az utóbbi felvételéről bejegyzés nincs. Amennyiben ez nem jegyzőkönyvvezetés! mulasztás következménye, akkor abból kell kiindulnunk, hogy az utóbbi már az alakuló ülés előtt tanácsszolga volt. Ez megerősít ebben, a már említett megítélésünkben, hogy Kanizsának már a „császári Commissio” által megválasztott új bíró és tanácsnokok alakuló ülése előtt is volt ismeretlen szervezésű és szervezetű tanácsai igazgatása.

Az éjszakai közrendről és a tűzvédelemről való gondoskodáshoz szükséges szervezési intézkedés volt 4 éjjeliőr (*Nachwach-er*) felfogadása, ill. a kémények havonta történő megvizsgálása, s ahol szükséges, ott

13) L 5. és 7. sz. jegyzetet.

14) Mayer i. m. 19., Nagy I. 1971. 24.; Ember I.m. 25.

15) Babits Antal: A kamarai igazgatás Pécs városában 1686-1703. Pécs, 1937. 9., 12., 18.; Mayer I.m. 19. a ++/ alatti lapalji jegyzet.

16) Közli Bónis György: Pest-Budai hivatali utasítások a XVIII. században. Buda pest, 1974. 27-31.

17) A fordítás a 12. sz. jegyzetben említett gyűjteménynek egyik darabja. E fordítás fénymásolatát is őrzi a Nagykanizsai Városi Könyvtár.

18) Tjkv. 19. old.

19) Tjkv 1., 18., 33., 34. old.

20) Tjkv. 18. old.

21) Tjkv. 6. old.

22) Tjkv. 17. old.

23) Tjkv. 10. old.

kitisztítása végett egy grazi kéményseprővel (mert ilyen iparos akkor Kanizsán még nem volt) a tanács által kötött megállapodás.

A szervezési intézkedésekhez tartozott az elvégzett munka honorálásának megállapítása. Ez a befolyt bírságok és leltározási díjak (*Straffen und Inventurs Gebihren*) mikénti felhasználása tárgyában az 1690. november 17-i tanácsülésben hozott határozat. Eszerint a 2 forint és ennél kisebb összegű bírságokból származó bevétel a városbíró, 1/3 része pedig az összes tanácsnokot (*gesamthen Rhats Gliedern*) egyetemleg illette meg. A határozatnak a leltározási díjak felhasználásáról szóló részébe belekeveredett az ilyenek fizetése alóli mentességet megállapító rendelkezés is. A leltározási díjak felhasználásáról szóló további rendelkezések mellett, hogy a felhasználást szabályozták, egyben a fizetendő díjak összegét megállapító rendelkezésekként is irányadók voltak.

Az ismertett szervezési intézkedésekről tudósító bejegyzéseken kívüli 22 bejegyzés közül a mai felfogás szerinti *igazgatási jogkörben tett intézkedés* jegyzőkönyvezése volt 6 bejegyzés.

Ezek egyike egy városi polgár által, aki mint keresztény a török uralom idején is Kanizsán lakott, iratszerkesztés iránti kérelem teljesítése volt. E szerint a tanács elkészített egy, Batthyány generálishoz intézett kérelmet tartalmazó írást és azt el is küldte a generálisnak.

Az igazgatási jogkörben tett további intézkedések közül 3 az italmérési jog gyakorlásával kapcsolatos, 1 a tűzrendészeti hatáskörben tett intézkedés volt és 1 a polgárjog intézményét érintette.

Az italmérési jog gyakorlásával kapcsolatban hozott tanácsi határozat szerint a harmincadosnak jelentendő volt, hogy a külvárosban nyilvános kocsmák (*öffentliche Wirthsheuser*) tartására és cégér kiakasztására azok kapnak engedélyt, akiknek más foglalkozásuk nincsen és a város közönségének hasznot hoznak.

Az általános érvényű rendelkezés megalkotásakor nyomban kiderült az az örök igazság, hogy a szabályozott viszonyok nem olyan egyformák mint ahogy azt a szabályt megalkotók vélik. Volt ugyanis a városban olyan személy, akinek volt foglalkozása, mégpedig mestersége, s ezért nyilvános kocsmá tartására és cégér kiakasztására engedélyt nem kaphatna. Azért azonban, mert a tábori sebész foglalkozású kérelmező mesterségét csekély számú polgárság veszi igénybe, és így megélni nem tud, bormérésre (*das Weinschenkh/en*) engedélyt kapott. Ezt követően a tanács nyílt kocsmának a várban tartására 3 személynek adott engedélyt, azonban kizárólag sör kimérésére.

Tűzrendészeti hatáskörben eljárva, a tanács bírságot szabott ki amiatt, hogy egy külvárosi lakosnál, az egyik tanácsi szolgánál a felesége beleegyezésével a sérült kemencében egy másik asszony tüzet rakott, ami kéménytűzet idézett elő. A tanácsi szolga magasabb bírságot kapott, mint a tüzet okozó asszony. A tanács felhívta a szolgát és feleségét, hogy menjenek máshová lakni.

Polgárjog ügyében hozott határozatot egyetlenegy találok a tanácsi jegyzőkönyvi kötet 1690. évi bejegyzései között. A tanács egy polgárt az általa előterjesztett kérelemnek helyet adva elbocsátott a polgári kötelékből, de azzal, hogy polgárjogának megszűnése folytán az instrukció értelmében mindenféle polgári mesterségtől tartózkodnia kell.

A jegyzőkönyvi kötet 1690. évi bejegyzései közül a tanács működésére vonatkozó szervezési intézkedésekről, valamint az említett városigazgatási intézkedésekről szóló bejegyzéseken kívüli többi 16 bejegyzés a tanács bírósági jogkörébe tartozó jogvitás ügyekről és az ezekben történt jogszolgáltatásról tudósít. A tanács bírói joghatóságának ítélezési gyakorlatának mind anyagi jogi, mind eljárásjogi szempontból való vizsgálata külön tanulmányt érdemel.

24) Tjkv. 18-19. old.

25) Tjkv. 36-38. old.

26) Tjkv. 7-8. old.

27) Tjkv. 11. old.

28) Tjkv. 11-12. old.

29) Tjkv. 17. old.

30) Tjkv. 36. old.

31) L. a 4. sz. jegyzetet.

A KANIZSAI VÁROSI TANÁCS 1690. ÉVI SZEMÉLYI ÖSSZETÉTELE, FELADATAINAK A TANÁCSNOKOK KÖZÖTTI MEGOSZLÁSA, A TANÁCSI MEGBÍZOTTAK ÉS KIRENDELTEK, SZERVEZETI EGYSÉGEK, VALAMINT ALKALMAZOTTAK AZ 1690. JÚNIUS 16-ÁN LÉTREJÖTT ÉS AZ EZT KÖVETŐ IDŐRE TERVEZETT ÁLLAPOT SZERINT.

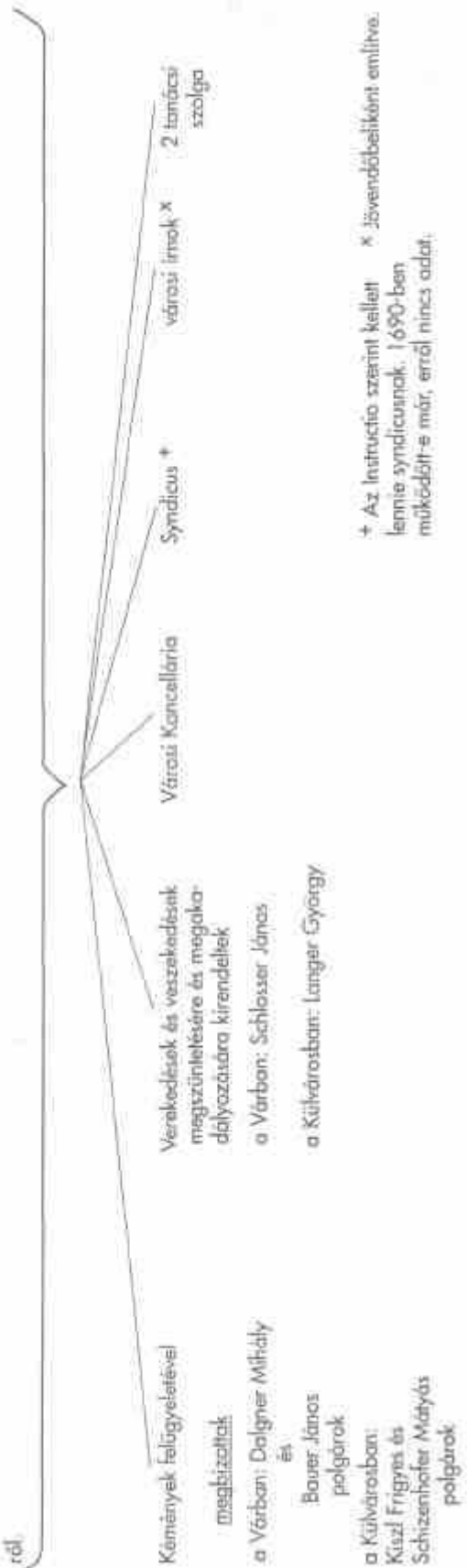
VÁROSBÍRÓ

Fischer György András

TANÁCSNOKOK

Fodor László	Kniedl Jakab	Liebreich János	de Lamberzan Jakab	Schofer György János	Simbellini Péter	Schober József János	Klingentrat Jakab	Wellawitsch György	Zweistantsch Mihály
földelkel és elhatározással való foglalkozás		építkezésekkel kapcsolatos tisztviselői feladataira	hús, bar, kenyér és más kereskedelmi cikkek inspectora	malmokkal kapcsolatos tisztviselői feladataira	a Városi Kormányzat vezetője	a jövőben megépítendő ipartelep felületi felügyelet gyakorlója			

1690. aug. 3-án lemondott tanácsnoki tisztéről.

* Az Instructio szerint kellett lennie syndicusnak. 1690-ben működött-e már, erről nincs adat.